

toni catany

fotògraf sense fronteres

Alain D'Hooghe

Les fronteres poden ser de molt diferent naturalesa, i Toni Catany en travessà moltes.

El seu treball és reconegut a nivell internacional, s'ha estès molt més enllà de les fronteres del seu país d'origen.

El mateix Toni viatjà arreu del món travessant moltes fronteres geogràfiques i culturals.

Finalment, el seu treball, abordant gairebé tots els "gèneres" artístics, i usant tècniques diverses, ha també vorejat fronteres i confins.

Tot i que ja havia estat exposada fora d'Espanya, sobretot a Tolosa el 1975 i el 1979, el reconeixement internacional de l'obra de Toni s'originà al *Rancontres de la photographie d'Arles*, als quals va assistir regularment des del 1980 fins a mitjans de la dècada del 1990.

Per a molts, els anys 80 són l'edat d'or dels *Rencontres*, que aleshores feien honor al seu nom. Cada any, a principis de juliol i durant una setmana, es reunien, gairebé ritualment, fotògrafs reconeguts i emergents, galeristes, editors de revistes o llibres, crítics, directors de museus i institucions, estudiants, organitzadors de festivals, col·leccionistes de totes les edats i de totes les condicions...

Els *Rencontres* eren llavors potser menys professionals que avui dia, però sens dubte hi havia més convivència. Arles fou considerat l'epicentre del "mundillo" fotogràfic, on feliçment convergien francesos, espanyols, belgues, alemanys, holandesos, italians, portuguesos, australians, anglesos, suïssos, americans del Nord i del Sud, japonesos...

La colònia catalana era especialment important: a més de Toni, un s'hi podia trobar o coincidir amb Joan Fontcuberta, Jordi Guillumet, Ferran Freixa, Humberto Ribas, Manel Esclusa, Carles Fargas, Cristina Zelig, David Balsells, Martí Llorens, Xavier Guardans,...

Tot era informal: es mostraven i es miraven les fotografies als cafès a l'aire lliure, a les taules dels restaurants, a les habitacions d'hotel, als jardins, fins i tot a les platges properes de la Camarga.

L'ambient era relaxat, singular i familiar, però els projectes cobraven forma, els acords tàcits se segellaven, les promeses esdevenien, sovint, en exposicions, publicacions, comandes.

Tímid i reservat, Toni era poques vegades al centre d'una reunió, però el boca a boca hi funcionava de meravella, i en poc temps fou un dels fotògrafs més sol·licitats.

Els primers anys hi va mostrar els seus calotips, que foren molt apreciats, però fou en el moment en què va començar a exhibir les seves natures mortes en color que suscità un veritable entusiasme.

No cercava "vendre's", i responia favorablement a la majoria de propostes, des de les més serioses a algunes de més aviat absurdes. Calgué, de fet, aconsellar-lo algunes

vegades de desfer tractes i de no caure en la xarxa d'algun editor o d'alguna galeria de dubtosa reputació.

De tota manera, els *Rencontres* van permetre a Toni, com a tants altres, de fer-se conèixer fora de les seves fronteres, amb el resultat immediat d'un gran nombre de publicacions i exposicions, per començar a Europa, i després al Japó i als Estats Units.

És a Arles que es gesta la gran retrospectiva organitzada per París-Audiovisuel l'any 1993. L'any anterior *La meva Mediterrània* havia estat una de les grans exposicions del FotoFest a Houston, Texas.

Els *Rencontres* donaren a Toni, també, l'oportunitat de vendre nombroses fotos: cada any, en tornar a Barcelona, la carpeta de tiratges era sensiblement més lleugera que a la partida, mentre a les seves butxaques portava un confortable feix de bitllets...

Malgrat la seva fama, Toni sempre oferí les seves obres a preus assequibles, perquè en pogués gaudir el major nombre d'aficionats i perquè no fossin reservades a una "elit" (escric el mot, conscientment, entre cometes!).

Pel fet d'haver organitzat algunes de les seves exposicions en d'altres galeries i d'haver estat el seu "marxant" a Bèlgica durant gairebé deu anys, he pogut constatar que alguns dels compradors de les seves imatges no responen al perfil habitual del col·leccionista de fotos.

Així en venia a col·leccionistes que, a banda de les seves, mai no compraven fotografies, com a aficionats que mai no havien comprat obres d'art.

I, segons la meua experiència, moltes de les persones que compraven les seves fotografies ho feien després regularment, per tal de completar, amb cada nova exposició, la seva col·lecció.

Per descomptat, aquest veritable entusiasme delectava el nostre amic, feliç de fer arribar una mica de si mateix a tot de persones, gairebé desconegudes, amb qui havia coincidit només breument.

Aclamat al seu país com un gran artista del seu temps, reconegut internacionalment, Toni Catany mai no perdé el cap.

Encara que conscient del seu talent i de l'originalitat del seu treball, i que els honors i el reconeixement li procuraven goig, es mantingué sempre com el vam conèixer: modest, disponible, entusiasta, àvid de nous projectes .

Això el distingia d'altres artistes, potser amb menys talent, però tampoc mancats de pretensió o arrogància. Com m'agrada dir: "En general, l'egolatria és inversament proporcional al seu objecte. "

Si Toni fou sempre un infant de Lluçmajor, la seva obra ha superat amb escreix les fronteres de Mallorca, Barcelona, Catalunya, Espanya, Europa ... Avui es troba a les llars, col·leccions i museus d'arreu del món.

Encara que profundament arrelat i marcat pel territori -com és el cas de Toni- l'art no coneix fronteres.

I, si l'essencial de la seva creació artística està lligada a les seves arrels, Toni amplià força el seu camp d'investigació i, del món, en féu el seu taller.

El seu primer viatge com a fotògraf professional va ser el 1968 i el va portar a Egipte i Israel, on la revista Destino el va enviar juntament amb Baltasar Porcel.

Potser fou allí, així com als llibres i als museus, que nasqué la fascinació -que ja mai no l'abandonà- per un paral·lel entre el que coneixia de Mallorca i la resta de la conca mediterrània.

S'inicià així una recerca que havia de continuar tota sa vida i que l'havia de menar per tot el sud d'Europa, el Mitjà i Pròxim Orient, el Magrib.

No es neix impúnement en una illa on tots els horitzons són la mar. La Mediterrània de Catany és la de totes les civilitzacions que s'hi succeeixen i hi cohabiten des de la nit del temps.

Són els viatges d'Ulisses, les conquestes romanes, els mosaics, les rajoles de ceràmica, els pobles blancs, oliveres fins on arriba la vista, un peix a la graella.

Tant és Keops com Cèsar, una ballarina de flamenc com un narrador de Fez, un atleta de Delfos com dues dones en un carrer portuguès.

Incansable topògraf de contrades estrangeres i alhora familiars, res no s'estimava Toni tant com creuar-se amb un adolescent en un carrer de Tànger i reconèixer-hi, a la seva fesomia, els trets d'una estàtua antiga admirada en un museu de Nàpols. O com errar pel bell mig de runes de civilitzacions desaparegudes però alhora ben presents. O com trobar una roba tunisiana teixida de la mateixa manera que a Mallorca...

Toni Catany podria semblar més unit al bell que al ver, però era en la veritat del món que cercà, i hi descobrí, la bellesa.

Però el Mediterrani no havia de ser el seu únic objecte d'interès: la seva insaciable curiositat i algunes afortunades oportunitats li permeteren conèixer Costa d'Ivori, Ghana, Iran, l'Illa de Pasqua, els Estats Units, Mèxic, Cuba, Cambodja, Vietnam, Laos, Etiòpia, ...

Recordem, també, els diversos viatges a Veneçuela; el Carib esdevingué, als seus ulls, una mena de paradís retrobat. Parlem, encara, de l'Índia, on viatjà també diverses vegades, i que donà lloc a nombroses i impressionants fotografies que la Fundació tindrà com a tasca de posar en relleu.

I, què dir de Venècia? Sense tenir-hi uns vincles especials tots tenim el "nostre" lloc, un lloc en el món en què ens sentim, de manera irracional, "a casa". Per a Toni Catany aquest lloc era Venècia, a la qual va tornar amb regularitat durant quaranta anys, mentre s'afanyava a fer-la descobrir als seus amics. No fou com un turista, que la fotografià, sinó com un amant, com un còmplice. En coneixia tots els racons, tots els carrerons, i encara trobava el gust de perdre-s'hi. Ciutat i fotògraf semblaven estar fets l'un per l'altra, i Toni li dedicà un dels seus llibres més personals.

Si Toni, la seva vida i la seva obra han recorregut el món, els temes que ha abordat al llarg de la seva carrera no coneixen fronteres, mentre assajava diverses tècniques fotogràfiques, des de la més primitiva fins a la més contemporània.

Encara que, com la majoria dels col·legues de la mateixa generació, va començar amb pel·lícula en blanc i negre, amb la qual realitzà els primers positius a la cambra fosca de la seva casa natal a Lluçmajor, aviat explorà d'altres mitjans que li permetien d'expressar la seva creativitat.

Mentre que alguns fotògrafs es dediquen tota una vida a un format, a un tipus de tiratge o fins i tot a un mateix tema, Toni Catany féu seu tot allò que li fou ofert, adaptant la forma al contingut o, per contra, cercant les imatges que s'adequaven millor a la tècnica triada. Un moment clau en la seva carrera fou l'adquisició d'una vella càmera fotogràfica de fusta i el descobriment del calotip. Aquesta primitiva tècnica d'un paper com a negatiu s'adaptà perfectament al seu temperament i a la seva necessitat -potser indecisa- d'allunyar-se de la fotografia massa directa, massa immediata, sense prou distància amb la realitat. Amb un procediment que requereix molta paciència i atenció al detall, l'antítesi de la instantània, del temps capturat en el curs dels esdeveniments; del calotip i la feixuga càmera antiga n'obtenia, doncs, un dolç resultat, gairebé el contrari de l'exactitud clínica de les emulsions modernes i dels equips avançats.

Seguint els passos dels pioners de la fotografia, Toni va fer, doncs, una nombrosa sèrie de calotips entre finals dels 70 i principis dels 80, i hi abordà la major part dels temes que havia de tractar al llarg de tota la seva obra: retrats, paisatges, nus, natures mortes ...

Després d'alguns intents en blanc i negre, tingué la intuïció que les seves *Natures Mortes*, dels anys 80, li exigien la transició al color.

Per contra, l'homenatge a les ruïnes i l'estatuària antiga d'*Obscura Memòria* li demanà la irrealitat onírica d'una emulsió de Polaroid juntament amb un filtre vermell.

Per als nus masculins de *Somniar Déus*, Toni tornà al calotip, encara que n'adaptà el procés per fer les seves preses amb més llibertat.

No tenia un projecte en particular quan descobrí les possibilitats d'un tipus diferent de pel·lícula Polaroid que començà a transferir sobre paper d'aquarel·la (o, excepcionalment, de seda); decidí, aleshores, revisar els seus temes favorits: el retrat, el nu, la natura morta, el paisatge...

La sèrie dels Bodegons, que va començar el 2005, va marcar un punt d'inflexió en la pràctica fotogràfica de Toni: el sabíem, des de sempre, lligat als procediments antics, artesans, però per a l'ocasió, sense dificultat ni l'humor alterat, es "convertí" a la tecnologia digital. Adaptava, una vegada més, la tècnica a les seves necessitats i als seus desitjos.

La fotografia de Toni Catany no està de moda i mai no hi ha estat. Això és genial, perquè el que està de moda és invariablement cridat a passar de moda...

La fotografia de Toni Catany no és ni d'ahir, ni d'avui, ni de demà, sinó veritablement atemporal.

Paisatges, escenes de la vida quotidiana, nus, retrats, natures mortes... Un dels grans temes de la història de la fotografia, l'autoretrat, sembla faltar-hi.

Però, realment, no calia que Toni posàs físicament per a la seva càmera: cadascuna de les seves fotografies no és res més que un autoretrat!

M'agradaria dedicar la segona part de la conferència a evocar alguns records de la meua llarga amistat amb Toni. Són records personals, però crec que mereixen de ser compartits amb vosaltres en la mesura que parlen tant de Toni com de tot allò que se'n pot dir. Per a aquesta successió de records, faré meua una fórmula utilitzada per Georges Perec, un dels meus escriptors francesos preferits, que va escriure un llibre en el qual cada paràgraf començava amb l'expressió "Record ..."

Record exactament la meua primera trobada amb en Toni. Va ser al juliol de 1984, als *Rencontres* d'Arles. Es parla, generalment, d'un amor a primera vista. Respecte d'en Toni i de mi, crec que se'n podria dir una amistat a primera vista. Tres mesos després d'aquesta reunió, vaig publicar un primer portafoli de les Natures mortes d'en Toni a *Clichés*, revista que jo dirigia aleshores. A aquesta primera publicació en seguien d'altres, a més de l'edició de dos portafolis amb tiratges originals.

Record que en Toni va dir *urbi et orbi* que aquestes publicacions a *Clichés* foren essencials per al seu reconeixement internacional.

Record el meu descobriment de la casa d'en Toni a Barcelona. No podia creure el que hi veia: com si em trobàs físicament al cor de les seves fotografies.

Record les camises i les bufandes rutilants d'en Toni.

Record els arrossos d'en Toni, sempre diferents, sempre deliciosos. Record el seu somriure resplendent.

Record la primera foto que vaig comprar a en Toni. Més tard, crec que encara li'n vaig comprar dues o tres més.

Record que en Toni em féu descobrir els discos de Maria del Mar Bonet i de Chavela Vargas.

Record que en Toni em féu visita guiada a la seva casa natal evocant els seus records d'infantesa.

Record el jardí de la casa, on en Toni fotografià *Cossiols* com a homenatge a la seva mare.

Record que, per a en Toni, tot el que venia de Mallorca -i, en especial, de Lluçmajor- era millor: les tomàtiques, les carxofes, les mandamines, les ametlles, les figues, ... Ja no dic res de la sobrassada i de les ensaïmades, evidentment incomparables!

Record la comissaria de policia i els sòrdids bars de Nou de la Rambla, on ara hi ha un hotel de luxe i botigues de souvenirs.

Record la festa del setantè aniversari d'en Toni, a Randa; al final de la nit, es penjà de les orelles dues gafes d'estendre la roba ...

Record en Toni queixant-se de la manca de puntualitat sistemàtica d'en Toni Garau, del funcionament visceralment caòtic de na Joana Font, i lamentant que en Miquel Bezares no fes res de seriós per eliminar els seus quilos de més.

També record totes les coses bones que deia de tots tres.

Record que en Toni va ser el meu padrí quan em vaig casar amb na Marina.

Record en Toni abans de deixar-se créixer la barba.

Record en Toni fent la migdiada als jardins del *Calendal*, a Àrles.

Record que en Toni portava l'aliança de sa mare.

Record que, al final d'un bon àpat, en Toni repetia sovint: "Si això és la guerra, que no arribi la pau."

Record que va ser després de veure una natura morta d'en Toni que vaig començar a comprar, a usar i a oferir els ganivets de ca n'Ordines.

Record l'entusiasme amb què en Toni em parlà per primera vegada de la seva Fundació. Després, del seu desànim. Després, de l'entusiasme retrobat.

Record els llibres que fullejava al sofà d'en Toni a Barcelona.

Record confessions íntimes a la terrassa d'un restaurant de Colle de Buggiano.

Record el plaer amb què en Toni tenia cura de les plantes i de les flors de la seva terrassa.

Record en Toni ballant totsol a la seva habitació, mentre escoltava una de les havaneres que tant s'estimava.

Record que abans que jo arribàs en Toni sempre posava en fresc una botella de Viña Esmeralda.

Record en Toni a la plaça de toros de la Monumental.

Record com en Toni em pregonava sobre els avantatges incomparables de les avarques menorquines.

Record les hores passades amb en Toni a les llibreries i a llibreters de vell.

Record un dinar infecte, a la pizzeria d'uns xinesos, al costat d'una petita carretera de la Toscana, i com la situació ens va fer riure!

Record el dia que vaig complir 54 anys quan, després de gaudir d'un arròs "històric" a ca l'Isidre, en Toni va comprar tulipes a la Rambla i vam fer un bodegó al seu estudi tot escoltant cançons napolitanes.

Record d'haver portat en Toni a la capella Rothko i d'haver-hi compartit un mateix sentiment de plenitud i de pau interior -una experiència colpidora per a dos ateus ben convençuts de ser-ne.

Record l'alegria d'en Toni cada vegada que trobava una correlació entre les arts populars de Mallorca i les d'altres parts de la conca mediterrània.

Record serps de fusta o de ceràmica que en Toni va portar dels seus viatges o que va trobar en botigues d'antiguitats, i que han enriquit la meva col·lecció.

Record la brillantor als ulls d'en Toni quan em contà que la seva mare, uns pocs anys abans de morir i després de tota una vida de fe catòlica, va dir-li: "finalment, crec que Déu no existeix."

Record en Toni contemplant l'Auriga al museu de Delfos.

Record les nostres passejades dominicals al mercat de llibres vells de Sant Antoni. En Toni deia sempre que no hi compraria res; cada vegada, però, en tornàvem amb les mans plenes.

Record en Toni portant-nos, a Marina i a mi, als seus indrets favorits de Mallorca.

Record els banys, cap al tard, al Trenc.

Record d'haver arribat a convèncer en Toni que la cuina americana podria proporcionar-li alguna sorpresa, en fer-lo descobrir el pastís de pacana en un modest restaurant de Houston, a Texas.

Record un bany de mitjanit a Gregolimano, Grècia.

Record l'enuig d'en Toni quan alguns volien posar-li l'etiqueta de "fotògraf gai".

Record que, en francès, en Toni confonia sistemàticament "parole", "mot" i "lettre" i que sempre ens en fèiem un tip de riure.

Record que, a en Toni, li encantava cuinar per als amics, i rebre'ls per dinar o per sopar.

Record que ens podíem passar llargues estones sense parlar-nos, simplement feliços d'estar plegats.

Record les fotos que en Toni m'enviava per correu electrònic: la seva última natura morta o una vella imatge exhumada d'un arxiu oblidat.

Record el licor de mandarina d'en Toni.

Record en Gabino imitant a la perfecció en Toni.

Record que, al restaurant, en primer lloc, en Toni llegia la carta de postres.

Record una passejada per Venècia a l'horabaixa. Tot i que coneixia la ciutat com el palmell de sa mà, sovint ens hi perdíem. Toni es mostrava, aleshores, sorprès i encantat: li quedaven, encara, racons per a descobrir a la Sereníssima!

Perquè els veig cada dia, record tres figures, un préssec, un cardenal de Virgínia, un carrer de Fes, Jana -que hom creuria que ha sortit d'un llenç de Fernand Khnopff-, la mar a Lluçmajor, un ram de crisantems blancs, el vel de Montserrat, les fruites negres...

Record en Toni a Torcello, assegut al tron d'Àtila.

Record en Toni fotografiant roses blanques a la nostra casa de Marràqueix.

Record en Toni enmig de les figueres d'en Montserrat Pons i Boscana.

Record en Toni a Barcelona, a Brussel·les, a Lluçmajor, a París, a Arles, a Houston, a Madrid, a Marràqueix, a Venècia, a la Toscana, a Cala Pi, al sud del Marroc, a Figueres, a la Cartoixa de Valldemossa, a Randa, a Palma...

Record que, gràcies a en Toni, tenc ara més amics veritables a Barcelona i a Lluçmajor que al meu propi país.

Record el 14 d'octubre de 2013 com el dia més nefast de la meua vida.

Crec que record gairebé tots els moments passats amb en Toni, durant pràcticament trenta anys.

Record que, aquesta llarga i bella amistat, mai no l'enfosquí cap ombra, ni cap decepció l'embrutà.

Record en Toni...